

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 283 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish.....	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Xakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakbergenovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях.....	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилова Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati	206
Normurzaev Umid Xolmurzaevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlar.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	

KICHIK BIZNESNING INTEGRATSIYALASHUV MEXANIZMLARINI SHAKLLANTIRISH

Israilov Rustam Ibragimovich

Namangan muhandislik-texnologiya instituti
“Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik biznesda integrallashuv mexanizmlari, kichik biznesni rivojlantirishdagi oʻrni kabi masalalari koʻrib chiqilgan. Shuningdek, integrallashuvdan maqsad uning milliy iqtisodiyotni rivojlanishidagi ahamiyati, xususiyatlari ochib berilgan.

Kalit soʻzlar: kichik biznes, samaradorlik, integratsiya, innovatsiya, raqobatbardoshlik, elektron tijorat.

Abstract: This article examines issues such as the mechanisms of integration in small business, its role in the development of small business. Also, the purpose of integration, its importance in the development of the national economy, and its features are revealed.

Key words: small business, efficiency, integration, innovation, competitiveness, electronic commerce.

Аннотация: В данной статье рассматриваются такие вопросы, как механизмы интеграции малого бизнеса, ее роль в развитии малого бизнеса. Также раскрываются цель интеграции, ее значение в развитии национальной экономики, ее особенности.

Ключевые слова: малый бизнес, эффективность, интеграция, инновации, конкурентоспособность, электронная коммерция.

KIRISH

Integratsiya iqtisodiy muhitda ijtimoiy rivojlanishdagi oʻzgarishlarni tavsiflovchi eng aniq jarayondir. Bu, shuningdek, mintaqaviylashuvdan globallashtirishga, iqtisodiy makonni strukturalashtirishdan ijtimoiy munosabatlarning umuminsoniy xususiyatlarini egallashgacha boʻlgan bosqich boʻlib, bu munosabatlar subyektlari oʻrtasidagi oʻzaro munosabatlarni davlatlararo darajada chuqurlashtiradi, qitʼa makonini “eʼtiborsiz qoldiradi”.

Integratsiyadan maqsad alohida milliy iqtisodiy tizimlarni (davlatlararo darajada) yagona iqtisodiy makonga birlashtirish – jahon xalqaro bozorlarida davlatimizning strategik mavqeyini taʼminlaydigan global raqobatbardosh integratsiyaning oʻziga xos modelidir. Hozirgi vaqtda yirik va kichik biznes korxonalarining, ayniqsa, iqtisodiyotning sanoat sektorida integratsiyalashgan oʻzaro hamkorligi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish davlat moliyasini taqsimlash jarayonlari va iqtisodiy siyosatni optimallashtirish asosida shakllantirilishi kerak.

Shu bois bugungi kunda integratsion oʻzaro taʼsir jarayonlari xoʻjalik yurituvchi subyektlarning birgalikdagi oʻzaro manfaatli iqtisodiy siyosat vazifalarini amalga oshirish va amalga oshirish, risklarni kamaytirish hisobiga maʼlum barqarorlikni taʼminlashga qodir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosi innovatsion iqtisodiyot sharoitida kichik biznes sifat hixatidan oʻziga xosligi hisoblanadi. Tahlil jarayonida taqqoslash, tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan. Kuzatuv metodi orqali tadbirkorlikning holati baholangan va abstrakt-mantiqiy fikrlash orqali tegishli xulosalar shakllantirilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Rivojlanishidan oldin yangi tarmoqlar (internet-iqtisod, elektron tijorat, elektron bank va boshqalar) paydo boʻlgan iqtisodiyotning zamonaviy turi shakllanishini hisobga olsak, uning shakllanishi ham yangi biznes bilan

uzviy bog'liqligini tan olish kerak. Masalan, xalqaro tajriba ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini tashkil etishning yangi raqobatbardosh va moliyaviy tuzilmalarni yaratish uchun birlashishi natijasida korxonalar tuzilmasi o'zgarishini nazarda tutuvchi modellarni ijobiy tavsiflaydi. Bu jarayon ko'p tarmoqli biznes profiliga ega bo'lgan korxonalarning kapital, ishlab chiqarish quvvatlari va o'zaro integratsiyalashuvini qamrab oladi va mamlakat iqtisodiyotining mavjud korporativ sektorini tarkibiy qayta qurishning yangi mexanizmlarini talab qiladi.

Shuningdek, u turli milliy tadbirkorlik tizimlarida shakllangan zamonaviy tendensiyalar bilan belgilanadi, xususan:

- ichki tadbirkorlikni rivojlantirish – yirik firma yoki boshqa xo'jalik korxonasi doirasida amalga oshiriladigan tadbirkorlik faoliyati;
- konvergensiya – ijtimoiy-iqtisodiy muammolarning umumiyliigi va rivojlanishning obyektiv qonuniyatlarning mavjudligi tufayli yuzaga kelgan turli iqtisodiy tizimlarning yaqinlashishi, ular o'rtasidagi farqlarni bartaraf etish;
- yirik va kichik biznes korxonalari faoliyatini tashkil etishning subpudrat, franchayzing, lizing, venchur tadbirkorlik (Germaniya, Buyuk Britaniya, Ispaniya, Italiya, Fransiya) kabi shakllardan foydalanish hisobiga integratsiyalashgan o'zaro hamkorligini faollashtirish;
- tadbirkorlikni rivojlantirishni faollashtirish bo'yicha davlat dasturlarini amalga oshirish (Belgiya, Shvetsiya, Niderlandiya, Finlyandiya, Norvegiya, Irlandiya).

Shunday qilib, zamonaviy iqtisodiy sharoitda davlat va uning hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bilan bog'liq muammolarni eng yaxshi hal qilish uchun tadbirkorlik jarayonlarini rag'batlantirish va buning uchun tegishli ishbilarmonlik muhitini shakllantirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

O'zbekiston milliy iqtisodiyotining sanoat tarmoqlari korxonalari uchun integratsiyaga yo'naltirilgan muhitni shakllantirish bozorni tashkil etishning zamonaviy usuli uchun zarur shartdir. Bugungi kunda Yevropa mamlakatlari iqtisodiyotidagi ijobiy o'zgarishlar, asosan, quyidagi tarkibiy o'zgarishlar bilan ta'minlanmoqda:

- milliy iqtisodiyotlarning tarmoq tuzilmasida xizmat ko'rsatish sohasiga ustunlik berish;
- korxonalarning integratsion o'zaro ta'siri;
- ishlab chiqarish innovatsiyalari hisobiga sanoatni qayta tashkil etish va NTP darajasi yuqori bo'lgan mamlakatlar bilan tashqi iqtisodiy aloqalarni mustahkamlash.

Xorijiy tajribani o'rganish tadbirkorlik jarayonlarini rivojlantirishning alohida nazariy yondashuvlari va model-larini ochib berishga imkon beradi, shunday qilib, kelajakda O'zbekiston Respublikasining yetakchi tarmoqlari sanoat korxonalari faoliyatini boshqarish va tashkil etishda amaliy yechimlar topiladi.

Zamonaviy sharoitda strategik menejmentning asosiy vazifasi kichik korxonani tashqi muhitdagi o'zgarish-larga moslashtirish sifatida belgilanishi mumkin. Zamonaviy kichik korxona muvaffaqiyatining kaliti korxonaning ichki muhiti va uning o'zgaruvchilari tashqi muhit talablariga optimal tarzda javob beradigan yoki hech bo'lma-ganda unga zid bo'lmagan faoliyatning moslashuvchan modelini ishlab chiqishdir.

Inqirozni, eng avvalo, quyidagilar prizmasida ko'rib chiqish kerak:

1. Kichik korxona faoliyat ko'rsatayotgan tarmoq va uning o'ziga xos xususiyatlari.
2. Eng kichik korxonaning salohiyati. Birinchisiga kelsak, shuni ta'kidlash mumkinki, barcha sohalar inqiroz rezonansiga tushmaydi.

Ayrim tarmoqlardagi inqiroz haqida faqat oldingi davrlar bilan ishlash ko'rsatkichlarini solishtirish orqali gapirish mumkin; sanoatning ishlash ko'rsatkichlarini iqtisodiyotning umumiy tendensiyalari bilan taqqoslab, inqiroz haqida juda shartli ravishda gapirish mumkin.

Ikkinchi jihat ancha muhimroq. Kichik korxonaning salohiyati, uning uyg'un tarkibi va tuzilishi tizim hayo-tiyligining vizual ko'rsatkichidir. Hamma tadbirkorlik subyektlari yetarli salohiyatga ega emasligi sababli ham-masi ham omon qolmaydi. Faqat bu potensialga ega bo'lganlar omon qoladilar. Shuni ta'kidlash kerakki, turli darajadagi ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarda potensial nazariyasi mahalliy (postsovet makonini nazarda tutadi) fanidan tug'ilgan boshqaruv tushunchasi bo'lib, bu borada jiddiy ish, G'arb olimi yo'q. G'arb olimlari "potensial" atamasidan faqat lug'aviy bezak sifatida foydalanadilar.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, kichik korxonalarning yarmidan ko'pi o'zlarining o'sishi davrida bankrot bo'lib, raqobatbardosh va daromadli mahsulotlar ishlab chiqaradi. Raqobatbardoshlik iste'molchilar, raqobatchilar va yetkazib beruvchilar bilan munosabatlarga asoslangan tashqi va nisbiy kategoriyadir. Raqo-batbardoshlik kichik korxonaning immanent xususiyati emas (ya'ni uning ichki, tabiiy sifati).

Raqobatbardoshlikni faqat mavjud potensialning natijasi sifatida ko'rib chiqish mumkin, ya'ni potensial muayyan raqobatdosh ustunliklarni shakllantirish mumkin bo'lgan asosdir. Biroq, bu ikki toifaning mavjudligi avtomatik emas. Kichik biznes korxonalari raqobatbardosh bo'lishi mumkin, ammo potensial darajasi past.

O'zbekistondagi islohot jarayonlariga ijtimoiy yo'nalish berish, tadbirkorlarning yangi qatlamini nisbatan tez shakllantirish, aholi bandligi darajasini oshirish va O'zbekiston fuqarolarining turmush darajasini oshirish uning jamg'armalarini jalb qilish muammolarini hal qilishda kichik tadbirkorlikning alohida rolini ta'kidlamaslik mumkin emas.. Hududlarni rivojlantirish muvaffaqiyati, asosan, kichik tadbirkorlikka bog'liq.

Kichik biznes, o'z navbatida, omon qolish umidlarini mahalliy sharoitlarning qulayligi bilan bog'laydi. Kichik korxonalar hududlarning iqtisodiy, geografik va milliy xususiyatlariga osonroq va yaxshiroq moslashadi. Kichik biznesni shakllantirish va rivojlantirish muammolarini turli jihatlarida o'rganish mumkin: iqtisodiy, huquqiy, sotsiologik. Kichik tadbirkorlikni o'rganishda sotsiologik yondashuv tadqiqotchilar e'tiborini nafaqat uning rivojlanish muammolarini aniqlashga, balki tadbirkorlik faoliyatining motivatsion va xulq-atvor tomoniga, tadbirkorlik faoliyati subyektlarining ijtimoiy fazilatlarini aniqlashga qaratishdan iborat.

Kichik biznesni rivojlantirishga ko'maklashish siyosatida xususiy korxonalar xodimlarining qo'shimcha ta'lim olishi maqsadida ularning malakasini oshirish va ularning malakasini oshirish maqsadida mavjud tuzilmalarni yaratish kabi tarkibiy qism kuchaytirilishi lozim.

Biznes markazlari, biznes-inkubatorlar, tadbirkorlarning kasbiy uyushmalari kabi ixtisoslashtirilgan tuzilmalar xususiy tuzilmalarning kadrlar muammosini hal etishda muhim ahamiyat kasb etishi mumkin. Tadbirkorlar quyidagilarga ehtiyoj sezadilar:

- a) malakali maslahatlar,
- b) biznes yuritish uchun muhim ma'lumotlar.

Tadbirkorlar faoliyatining muhim yo'nalishi tadbirkorlarga turli masalalar: huquqiy, iqtisodiy, hisobot, marketing va menejment bo'yicha axborot va maslahat xizmatlarini ko'rsatishdan iborat bo'lgan biznesni rivojlantirish markazlari kabi muassasalarni tashkil etish g'oyasini faol qo'llab-quvvatlamogda. Kadrlar muammosini yumshatish biznesni joriy vazifalardan faoliyatni strategik rejalashtirishga va istiqbolli rivojlanishga yo'naltirishni tezlashtiradi.

Fokus-guruh tadqiqoti natijalariga asoslangan xulosa va tavsiyalar .

Kichik biznesni rivojlantirishga ko'maklashish siyosatida xususiy korxonalar xodimlarining qo'shimcha ta'lim olishini nazarda tutgan holda ularning malakasini oshirish bo'yicha tuzilmalarni yaratish yoki mavjudlarini faollashtirish kabi tarkibiy qismlarni joriy etish lozim.

Rivojlangan bozor ishlab chiqarish tizimida kichik biznesning o'rni va roli uning vazifalari bilan belgilanadi, masalan:

- raqobat muhitini shakllantirish;
- bozor konyunkturasining o'zgarishiga tezkor javob berish va yirik biznes uchun samarasiz bo'lgan iqtisodiy bo'shliqlarni to'ldirish;
- ish joyidan ayrilgan aholi bandligini ta'minlash orqali jamiyatdagi ijtimoiy keskinlikni yumshatish;
- ilmiy-texnikaviy taraqqiyotni jadallashtirish va innovatsion jarayonlarni faollashtirish va samarali innovatsiyalar tarqalishini ta'minlashga e'tibor qaratish;
- iqtisodiy munosabatlarga demokratik tamoyillarning tarqalishi, bu fuqaroga xodim va mustaqil tadbirkor roli o'rtasida erkin tanlov qilish imkonini beradi.

Aynan kichik biznes bozor iqtisodiyotini zarur moslashuvchanlikni ta'minlaydi va iqtisodiy o'sish sur'atlarini, yalpi ichki mahsulot (YaIM, YaHM) tarkibi va sifatini belgilaydi. Bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda uning yalpi ichki mahsulot tarkibidagi ulushi 40% dan 65% gachani tashkil qiladi¹.

Bu o'zgarishlar kichik biznes sohasini rivojlantirishning yangi bosqichini boshlab berdi. Shu sababli O'zbekistondagi kichik korxonalarning muammolari va istiqbollari bilan bog'liq bo'lgan ushbu masalani tahlil qilish, ayniqsa, dolzarb bo'lib qoladi. Bugungi kunda butun dunyoda kichik biznesni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq masalalar tobora ko'proq muhokama qilinmoqda, chunki u rivojlangan mamlakatlarning iqtisodiy o'sishida va ta'minlash imkonini beradigan yangi texnologiyalarni joriy etishda muhim rol o'ynashi kerak.

Bunday qo'llab-quvvatlashning darajasi va ko'lam turli mamlakatlarda sezilarli darajada farqlanadi va ko'p jihatdan milliy bozor iqtisodiyotining o'ziga xos modellariga, shuningdek, davlatning mamlakatdagi iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatishning umumiy strategiyasiga bog'liq. Doimiy ravishda o'zgarib turadigan milliy iqtisodiyot strukturasi eng dinamik elementi kichik tadbirkorlik bo'lib, bugungi kunda uning O'zbekiston mintaqalarida rivojlanishi muvozanatsiz davlat siyosati sharoitida amalga oshirilmoqda, bu esa bir qator muammolarni keltirib chiqaradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ta'kidlash joizki, kichik tadbirkorlik tashabbuskorlik va samaradorlik namunasi bo'lgani, eng muhimi, mahalliy byudjetlar uchun salmoqli daromad manbai bo'lgani bilan ijtimoiy va hududiy taraqqiyotga salmoqli hissa qo'shmoqda. Hozirgi bosqichda kichik tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining mustaqil elementi sifatida viloyat va mamlakat iqtisodiyotini tarkibiy o'zgartirishga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda, ishlab chiqarishning umumiy

¹ Methods and models of assessment of small business development: meso and macro level [Text]: monograph / T.V. Umanets, Yu.O. Olvinska, O.V. Lukachov; under the editorship T.V. Umanets - Donetsk: "VIK", 2010. – 280 p.

hajmini oshirishga salmoqli hissa qo'shmoqda, tadbirkorlik faoliyati uchun qulay shart-sharoitlar yaratmoqda. Raqobatni rivojlantirish, innovatsion va yuqori samarali ish uchun kuchli rag'batlantirishni ta'minlaydi.

Kichik biznes iqtisodiy faoliyatni tashkil etishning eng moslashuvchan, dinamik va ommaviy shaklidir. Har qanday davlat iqtisodiyotini rivojlantirishning ozuqaviy muhiti bo'lgan milliy resurslarning asosiy qismi aynan shu tarmoqda yaratiladi va muomalaga kiritiladi. Jahon tajribasi va tadbirkorlik amaliyoti shuni ko'rsatadiki, bozor iqtisodiyotining eng muhim xususiyati ko'plab yirik, o'rta va kichik korxonalarning mavjudligi va o'zaro ta'siri, ularning optimal nisbati hisoblanadi. Iqtisodiyotning aynan shu sektori iqtisodiyotning tuzilishiga ta'sir ko'rsatadi va bozor tanlash erkinligi sohasini kengaytiradi, boshqaruvning oqilona shakllari bilan ajralib turadi va yangi biznes g'oyalarni tezroq amalga oshirishni ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. - М.: Изд. группа "Прогресс", 1993. - Т.3. - 351 с.
2. Бабкин А.В., Шамина Л.К. Анализ применения методологических подходов к управлению экономическими системами // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Серия Экономические науки. – 2008. № 1 (53). – С. 18-22.
3. Бабкин А.В. Интегрированные промышленные структуры как экономический субъект рынка: сущность, принципы, классификация // Вестник Астраханского государственного технического университета. Серия Экономика. – 2014. - № 4. – стр. 7-23.
4. Porter M. E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990.
5. Methods and models of assessment of small business development: meso and macro level [Text]: monograph / T.V. Umanets, Yu.O. Olvinska, O.V. Lukachov; under the editorship T.V. Umanets - Donetsk: "VIK", 2010. - 280 p.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

